

TÜRKÇE YAZIM KILAVUZLARI VE YAZIMDA SAĞLANAMAYAN BİRLİK

Turkish Spelling Guides And The Unity That Cannot Be Provided In Writing

Erhan AKDAĞ, Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, erhanakdag@aku.edu.tr

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:
Geliş: 07/02/2020
Kabul: 23/03/2020

Anahtar Kelimeler:
Türkçe, sözcük, yazım,
yazım kılavuzları

© 2020 PESA Tüm hakları saklıdır

ÖZET

Türkçenin eğitimi ve öğretiminde yazım kurallarının önemli bir yeri vardır. Yazım kılavuzu bir dilin sözcüklerini doğru yazmanın ve kullanmanın temel aracıdır. Bu bakımdan yazım kılavuzları bireyin dil öğreniminde temel başvuru kaynakları arasında yer alır. Türkçe yazım kılavuzları -ya da eski adıyla imlâ kılavuzları- son yirmi beş yılda türlü değişikliklerle çıkar okurların karşısına. Değişikliklere yol açan unsurlar temelde Doğu ve Batı kökenli alıntı sözcüklerin nasıl yazılacağı sorununa dayanır. "Bu sözcüklerin yazımında orijinal biçimleri mi yeğlenmelidir, yoksa bu sözcükler Türkçe okunuşlarına göre mi yazılmalıdır?" sorunsalı sürekli karşımıza çıkar. Örneğin, Arapça emlak sözcüğüne "-ci" yapım eki getirildiğinde sözcüğün son sesi ince k (kef/□) olduğu için emlakçi diye mi yazacağız? Fransızca campus sözcüğünü yazım kılavuzlarımızda kampus diye mi, kampüs diye mi göstereceğiz? Geçmişte emlakçi, kampus, cüzam, ıstırap, plân yazımlarını doğru gösteren kılavuzlarımız bugün artık emlakçı, kampüs, cüzzam, ızdırıp, plan yazımlarını esas almanın gerektiğini belirtiyor. Binlerce yıllık yazı dili geçmişi olan Türkçemiz yazım konusunda son yirmi beş yılda baş döndürücü bir değişime maruz kalıyor. Türk insanı yazı ve konuşma dilinde sözcüklerin doğru yazımı konusunda acaba bu değişimden ne kadar haberdar ve bu değişime ne kadar ayak uydurabiliyor? Yazım konusunda birlik sağlanamamasında bu değişikliklerin ne gibi bir rolü var?

ARTICLE INFO

Article History:
Received: 07/02/2020
Accepted: 23/03/2020

Keywords:
Turkish, word, spelling,
spelling guides

© 2020 PESA All rights reserved

ABSTRACT

Spelling rules have an important function in the education and the teaching of Turkish language. The spelling guide is the basic tool for spelling and using the words of a language correctly. For this reason, spelling guides are fundamental as individuals' basic sources of language learning. There have been many changes in Turkish spelling dictionaries for twenty five years-period. The elements that cause these changes are based on the question of how to write -East and West- origin words. We also come across the problematic of "Are these words preferred to write in the original forms or as in its Turkish spelling form?". For instance, we add "-ci" derivational affix at the end of the word emlak. As the last consonant of the word ends with the front vowel "k", should we write it as emlakçi? Will we show French-origin word campus as kampus or kampüs in our spelling dictionaries? In the past times, our spelling dictionaries used to show the words like emlakçi, kampus, cüzam, ıstırap, plân. However, these dictionaries require us to write them as emlakçı, kampüs, cüzzam, ızdırıp, plan now. Turkish language, having a written language for thousands of years, has been exposed to a rapid change in the last twenty five years. Are Turkish people aware of these spelling issues in written or spoken language? To what extent they can adapt to these changes might be another question. What is the role of these changes on the dissention in the spelling? In this study, it is aimed to analyze aforementioned changes in spelling dictionaries that were published in the last twenty five years by Turkish Language Association. The reasons for the changes in these words have classified and presented with the help of charts. Especially, it has been determined that many changes were made in the writing of the words of East and West origin.

1. Giriş

İnsanlar arasında iletişimin temel unsuru dildir. Dil, “sözlü ve yazılı olarak iletişimde kullandığımız, doğduğumuzda hazır bularak edinmeye başladığımız, doğrudan doğruya insana özgü, çok güçlü, büyümlü bir düzendir; düşünme ve düşünüleni aktarma dizgesidir” (Aksan, 1999, s. 13). Dilin büyümlü, insanı çevre kuşatmasında ve yaşama iç içe olmasında gizlidir. Çünkü “biz dünyayı anadilimizin penceresinden görür, onun kavramlarıyla düşünür, anadilimizin kavramlarıyla evreni biçimlendiririz” (Aksan, 1999, s. 15). İnsan, evreni yorumlarken ve kendi düşünce evrenini oluştururken ‘dil’ dizgesiyle hareket eder. Sağlıklı bir iletişimin kurulabilmesinde dilin doğru yazılması ve okunması büyük önem taşır. “Bir dilin belli kurallarla yazıya geçirilmesi yazım (imla) olarak adlandırılır” (Türk Dil Kurumu, 2005, s. 1). Bu kurallar aracılığıyla ortak bir yazı dili oluşturulur, bu ortaklık da sağlıklı bir iletişime aracılık eder. Bu bakımdan “eğer yazım teriminin bir tanımını yapmak gerekirse, onu ‘bir dilin sözcüklerinin doğru olarak yazıya geçirilmesini sağlayan ortak yazma biçimi’ olarak [da] tanımlayabiliriz” (Aksan, 2004, s. 205). Yazının belirli kurallar çerçevesinde çizilen sınırları, ortak bir dilin kullanımına aracılık eder ve karmaşayı önler.

Yazı dilimizin kaynağı yazım kılavuzudur. Bu temel kaynaktan ‘yazım kuralları, ses, harf ve alfabe, bazı sözcük ve eklerin yazılışı, sayıların yazılışı, büyük harflerin kullanıldığı yerler, birleşik sözcüklerin yazılışı, alıntı sözcüklerin yazılışı, yabancı özel adların yazılışı, noktalama işaretleri, kısaltmalar, simgeler ve dizin’ yer almaktadır. Türkçenin söz varlığını yazım kılavuzlarında bulabiliriz. “Bir dilin sözvarlığı, o dilin tarihine geniş ölçüde ışık tutmakta, yüzyıllar boyunca ortaya çıkan ses, biçim, sözdizimi ve anlam değişikliklerini yansıtmakta, hangi dillerin etkisiyle, ne türden değişimlerin gerçekleştiğini göstermektedir” (Aksan, 1996, s. 11). Bu bakımdan Türkçenin söz varlığındaki değişim yazım kılavuzları incelenerek ortaya konulabilir. Sözcüklerin yazımındaki değişikliklerden hareketle de Türkçenin ses ve şekil bilgisine yönelik önemli çıkarımlarda bulunulabilir.

Günümüzde çoğu, özel yayın kuruluşlarınca yayımlanan birçok yazım kılavuzu bulunmaktadır. Ne var ki “ülkemizde yazım kılavuzu hazırlamak, yazmak ve yayımlamak görevi, Anayasa’nın 134. maddesine dayalı olarak çıkarılan 664 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’nin 10. maddesinin ç fıkrasıyla Türk Dil Kurumuna verilmiştir” (Türk Dil Kurumu, 2012, s. 1). Türk Dil Kurumu yeni harflerin kabul edilmesinden bir yıl sonra, 1929’da, *İmlâ Lûgati*’ni yayımlar. Bunu, *İmlâ Kılavuzu* (1941), *Yeni İmlâ Kılavuzu* (1965, 1970), *Yeni Yazım Kılavuzu* (1975, 1977, 1980), *İmlâ Kılavuzu* (1985) izler¹.

Türk Dil Kurumu, 1996 ve 2000 yıllarında *İmlâ Kılavuzu*, 2005, 2009 ve 2012 yıllarında da *Yazım Kılavuzu* adıyla beş kılavuz yayımlar². Bu kılavuzlarda pek çok sözcüğün yazımında değişikliklere gidildiği görülür. Örneğin, 1996 ve 2000 yıllarında yayımlanan *İmlâ Kılavuzu*’nda dikkat çeken özellik, düzeltme ve kesme işaretlerinin yaygın biçimde kullanılmasıdır: adlî, hukukî, nizamî; lâcivert, lâle, plân; an’ane, cür’et, kıt’a... Yine, *İmlâ Kılavuzu*’nda dilimize mal olmamış (ödüncleme) sözcükler italik harflerle gösterilmiştir: *accelerando, fast food, fuel-oil...* 2005, 2009 ve 2012 yıllarında *Yazım Kılavuzu* adıyla yayımlanan kılavuzlarda ise düzeltme ve kesme işaretlerinin yaygın biçimde kullanımı terk edilmiştir: *adli, hukuki, nizami; lacivert, lale, plan; anane, cüret, kıta...* Yazımı değişen söz konusu sözcüklerin yabancı kökenli olması Türkçenin alıntı sözcükler konusunda birçok sorunla karşı karşıya kaldığının bir göstergesidir.

Yazım kılavuzları başta eğitim olmak üzere yazın ve basım dünyasının şekillenmesinde önemli bir işleve sahiptir. Ana dilinin konuşma ve yazma kurallarını öğrenmek için insanımızın temel başvuru kaynaklarından biri olan yazım kılavuzlarında görülen değişiklikler dilin değişim ve gelişim ilkesine bağlanabilir. “Türkçe, yazıda harf sistemini kullanan bir dildir. Türkçede imlanın gelenekleşmemiş olmasının en önemli nedeni çok farklı alfabelerle yazılmış olması ve yakın zamanda Lâtin Alfabesine geçilmesine rağmen sürekli olarak bazı hususların değiştirilmesidir” (Özbay, 2011, s. 179). Dilin sürekli gelişen ve değişen bir dizgesi bulunmaktadır; ancak yazımdaki sürekli değişim kullanıcıların ana dil ediniminde türlü olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir. Alpay (2007) “Türkçenin kuralları konusunda görüş birliği bulunmadığı gibi, bazı konularda neredeyse dilci, hatta yazar sayısı kadar ‘doğru’ var. Bu arada, birbirinden farklı anlayışlarda çok sayıda yazım kılavuzu ve dilbilgisi kitabıyla karşı karşıyayız” (s. 7) tespitiyle yazımdaki karmaşayı gözler önüne serer. Parlakyıldız (1995) da 1928

¹ Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan yazım kılavuzları konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Tulum, M. (1990). Ne Dediler, Ne Yaptılar-1941’den 1981’e Kadar Yayımlanan Kılavuzlar. *Dil Tartışmalarında Gerçekler 1*, Ankara: TDK, s. 1-3.

² Türk Dil Kurumu tarafından tıpkıbasım olarak yayımlanan yazım kılavuzları bu sayının dışında tutulmuştur.

ve 1993 yılları arasında Türk Dili Kurumunun yayımladığı 'İmlâ kılavuzlarında' yazım bütünlüğünün bulunmadığına, kılavuzlardaki maddelerin yazımının sürekli değiştiğine ve bu olumsuz durumun dilde kargaşaya neden olduğuna dikkat çeker (s. 287). Türkçenin yazımında sürekli değişikliklere gidilerek birlik sağlanamaması özellikle öğretmen ve öğrenciler açısından zihin karmaşasına yol açmaktadır. Yazımda birliğin sağlanamaması Türkçenin eğitimi ve öğretiminde niteliğin düşmesine ve ana dili kullanıcılarının dil konusunda özensiz davranmalarına da neden olmaktadır.

Yazımda birlik sağlanamamasının temelinde 'söyleyiş-yazım' sorunsalı yatmaktadır. Bu sorunsalı değerlendirirken de şu önemli tespiti göz önünde bulundurmak gerekir:

Yıllardır içinden çıkamadığımız ve bugün yaşadığımız meselelerin temelinde, 'söyleyişin mi imlayı, imlanın mı söyleyişi etkilediği' sorusuna doyurucu bir cevap veremememiz yatmaktadır. Başlangıçta söyleyiş esas alınmış, imla ona göre düzenlenmiştir. Bu, doğu kökenli kelimelerde, bir ölçüde uygulanmış ama özellikle batı kökenli kelimelerde buna yeterince uyulmamıştır (Zülfikar, 2009, s. 29).

Türk Dil Kurumunca yayımlanan yazım kılavuzlarında 1996 yılından günümüze türlü gerekçelerle birçok değişiklik yapılmıştır. "Günü gününe, sözü sözüne uymayan, dengesiz (kimse)" (Türk Dil Kurumu, 2011) anlamındaki *deli bozuk* sözcüğü, 1996 ve 2000 yıllarındaki *İmlâ Kılavuzu*'nda *deli bozuk*, 2005 ve 2009 yıllarındaki *Yazım Kılavuzu*'nda *delibozuk*, 2012 yılındaki *Yazım Kılavuzu*'nda *deli bozuk* yazımlarıyla gösterilmiştir. Yine, "Toprakta, insan ve hayvan bağırsaklarında, bazen sularda, sütte, yiyeceklerde bulunan ve uygun bir ortam bulduğunda insanda hastalık yapabilen, yuvarlak uçlu, çomak biçiminde bakteri" (Türk Dil Kurumu, 2011) anlamına gelen *koli basili* sözcüğü 1996 ve 2000 yıllarındaki *İmlâ Kılavuzu*'nda *kolibasil*, 2005 yılındaki *Yazım Kılavuzu*'nda *kolibasili*, 2009 ve 2012 yıllarındaki *Yazım Kılavuzu*'nda *koli basili* yazımlarıyla gösterilmiştir. "Ay takviminin altıncı ayı, küçük tövbe ayı" (Türk Dil Kurumu, 2011) olan *cemaziyelahir* sözcüğü 1996 ve 2000 yıllarındaki *İmlâ Kılavuzu*'nda *cemaziyülâhir*, 2005, 2009 ve 2012 yıllarındaki *Yazım Kılavuzu*'nda *cemaziyelahir* yazımıyla gösterilmiştir. "Yeşile çalan mavi renkte değerli bir taş, turkuaz mavisi, turkuaz yeşili, firuze" (Türk Dil Kurumu, 2011) karşılığı olan *turkuaz* sözcüğü, 1996 ve 2000 yıllarındaki *İmlâ Kılavuzu*'nda *türkuaz*, 2005 ve 2009 yıllarındaki *Yazım Kılavuzu*'nda *Turkuaz*, 2012 yılındaki *Yazım Kılavuzu*'nda *turkuaz* yazımlarıyla gösterilmiştir. Söz konusu değişiklikler karşısında 2012 yılında yayımlanan ve hâlihazırda kullanılan *Yazım Kılavuzu*'nda "Her baskısında daha da geliştirilen, genişletilen, kuralları açık ve anlaşılır hâle getirilip örneklerle pekiştirilen *Yazım Kılavuzu*'nun 'her baskısında değişiklik yapılıyor' gibi genellemelerle gölgelenmemesi gerekir" (Türk Dil Kurumu, 2012, s. VIII) değerlendirmesinde bulunmaktadır. Bu çalışmada yazımda birliğin sağlanabilmesi için Türk Dil Kurumunca 1996, 2000, 2005, 2009 ve 2012 yıllarında yayımlanan Türkçe yazım kılavuzları incelenerek yazımı değişen maddeleri tespit etmek, bu değişikliklerin nedenlerini belirlemek ve doğru yazım konusunda önerilerde bulunmak amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsayan doküman incelemesi (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 217) ne dayalı bu çalışmada Türk Dil Kurumunun 1996-2012 yılları arasında yayımladığı beş yazım kılavuzunun dizin bölümleri geçmişte ya da hâlâ var olan bir durumu olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan tarama modeli (Karasar, 2012, s. 77) kullanılarak incelenmiştir.

Sınırlılıklar

Bu çalışma, Türk Dil Kurumunca 1996 ve 2000 yıllarında *İmlâ Kılavuzu*, 2005, 2009 ve 2012 yıllarında *Yazım Kılavuzu* adıyla yayımlanan kılavuzların dizin bölümleriyle sınırlandırılmıştır.

Veri Toplama ve Analizi

Bu çalışmada öncelikle Türk Dil Kurumunun 1996, 2000, 2005, 2009 ve son olarak 2012 yıllarında yayımlanan yazım kılavuzlarında yer alan maddeler karşılaştırılmış ve yazımı değişen sözcükler tespit edilmiştir. Yazımdaki değişikliklerin analiz edilmesiyle konu başlıkları belirlenmiş ve yazımı değişen sözcükler bu başlıklar altında alfabetik olarak sınıflandırılmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Bu çalışmada "Türk Dil Kurumunca son yirmi beş yılda yayımlanan yazım kılavuzlarında yazımı değişen maddeler ve buna yol açan etkenler nelerdir?" sorusuna yanıt aranmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgulardan altı ana başlık belirlenmiş, bu başlıklar "Birleşik Sözcüklerin Yazımındaki Değişiklikler", "Batı Kökenli Alıntı Sözcüklerin Yazımındaki Değişiklikler", "Doğu Kökenli Alıntı Sözcüklerin Yazımındaki Değişiklikler", "Kısa Çizgi (-) nin Kullanımına Bağlı Olarak Yazımı Değişen Sözcükler", "Sese

Bağlı Olarak Yazımı Değişen Sözcükler” ve “Büyük-Küçük Harf Kullanımına Bağlı Olarak Yazımı Değişen Sözcükler” olarak sıralanmıştır.

2. Birleşik Sözcüklerin Yazımındaki Değişiklikler

Türkçe yazım kılavuzlarında birden çok sözcüğün yeni bir anlam ifade etmek üzere birleşip kalıplaşmasıyla meydana gelen öbek (Topaloğlu, 1989) olarak tanımlanan birleşik sözcüklerin yazımına ilişkin pek çok değişiklik göze çarpmaktadır. Sözlükte “güçlü, ünlü, tanınmış kimse” (Türk Dil Kurumu, 2011) olarak tanımlanan *ağır top* birleşik sözcüğü, 1996 ve 2000 yıllarında yayımlanan *İmlâ Kılavuzu*’nda ayrı (*ağır top*), 2005 ve 2009 yıllarında yayımlanan *Yazım Kılavuzu*’nda bitişik (*ağırtop*) yazılarak gösterilmiştir. Kurumun 2012 yılında yayımlandığı *Yazım Kılavuzu*’nda sözcük yeniden ayrı (*ağır top*) yazılarak gösterilmiştir. Söz konusu durum ‘*avuç içi, bal dudaklı, deli bozuk, deli fişek, ıslak karga, karnı tok, su aygırı, sulu gözlü*’ birleşik sözcüklerinin yazımında da görülmektedir. Yine, 1996 ve 2000 yıllarında yayımlanan kılavuzlarda bitişik yazılarak gösterilen ve “gökkuşağı” (Türk Dil Kurumu, 2011) olarak tanımlanan *ebekuşağı* birleşik sözcüğü, 2005 ve 2009 yıllarında yayımlanan kılavuzlarda *ebe kuşağı* ayrı yazımıyla gösterilmiştir. Kurumun 2012 yılında yayımlandığı *Yazım Kılavuzu*’nda sözcük *ebekuşağı* biçiminde yeniden bitişik yazılarak gösterilmiştir.

1996 yılında kılavuzda yer almayan ve 2000 yılında bitişik yazılan “bir koyun türü” (Türk Dil Kurumu, 2011) *morkaraman* ve “bir sarmaşık türü” (Türk Dil Kurumu, 2011) *morsalkım* 2005 ve 2009 yıllarında yayımlanan kılavuzlarda ayrı yazılarak (*mor karaman, mor salkım*) gösterilmiştir. Kurumun 2012 yılında yayımlandığı *Yazım Kılavuzu*’nda bu iki birleşik sözcük *morkaraman, morsalkım* olarak yeniden bitişik yazılarak gösterilmiştir.

Aşağıdaki alfabetik listede yazımı değişen birleşik sözcüklerden örnekler yer almaktadır:

1996	2000	2005	2009	2012
aç göz	aç göz	açgöz	açgöz	açgöz
aç gözlülük	aç gözlülük	açgözlülük	açgözlülük	açgözlülük
adım başı	adım başı	adımbaş	adımbaş	adımbaş
ağır ayak	ağır ayak	ağırayak	ağırayak	ağırayak
ağır top	ağır top	ağırtop	ağırtop	ağır top
aklı evvel	aklı evvel	aklievvel	aklievvel	aklievvel
ak su	ak su	Aksu	aksu	aksu
ala tav	ala tav	alata	alata	alata
al karısı	al karısı	alkarısı	alkarısı	alkarısı
altmışaltı (oyun)	altmış altı (oyun)	altmışaltı	altmışaltı	altmışaltı
alt yapı	alt yapı	altyapı	altyapı	altyapı
Arkaüstü	arka üstü	arka üstü	arka üstü	arkaüstü
aş ermek	aş ermek	aşermek	aşermek	aşermek
avuç içi	avuç içi	avuçici	avuçici	avuç içi
Avustralya kara tavuğu	Avustralya karatavuşu	Avustralya karatavuşu	Avustralya karatavuşu	Avustralya karatavuşu
bal dudaklı	bal dudaklı	baldudaklı	baldudaklı	bal dudaklı
başaltı (spor)	başaltı (spor)	baş altı (spor)	baş altı (spor)	baş altı
X	baş altı (denizcilik)	başaltı (denizcilik)	başaltı (denizcilik)	başaltı (denizcilik)
baş sağlığı	baş sağlığı	başsağlığı	başsağlığı	başsağlığı
Büyük Çekmece (ilçe)	Büyük Çekmece (ilçe)	Büyükçekmece	Büyükçekmece (ilçe)	Büyükçekmece
büyük elçi	büyük elçi	büyükelçi	büyükelçi	büyükelçi
can ciğer	can ciğer	cancığer	cancığer	cancığer
Çalakalem	çalakalem	çalakalem	çalakalem	çalakalem
çala kaşık	çala kaşık	çalakaşık	çalakaşık	çalakaşık
çeki düzen	çeki düzen	çekidüzen	çekidüzen	çekidüzen
Çerkez tavuğu	Çerkez tavuğu	çerkeztavuşu	çerkeztavuşu	çerkeztavuşu
Dayıoğlu	Dayıoğlu	dayı oğlu	dayı oğlu	dayı oğlu
deli bozuk	deli bozuk	delibozuk	delibozuk	deli bozuk
deli fişek	deli fişek	delifişek	delifişek	deli fişek
dik başlı	dik başlı	dikbaşlı	dikbaşlı	dikbaşlı
Ebekuşağı	Ebekuşağı	ebe kuşağı	ebe kuşağı	ebekuşağı
gamaglobülin	gamaglobülin	gama globulin	gama globulin	gamaglobülin
Gazi Antep	Gazi Antep	Gaziantep	Gaziantep	Gaziantep
Gazi Osmanpaşa (ilçe)	Gazi Osmanpaşa (ilçe)	Gaziosmanpaşa (ilçe)	Gaziosmanpaşa (ilçe)	Gaziosmanpaşa
Gerisingeri	Gerisingeri	gerisin geri	gerisin geri	gerisin geri

gök kuşağı	gök kuşağı	gökkuşağı	gökkuşağı	gökkuşağı
Hayırdua	Hayırdua	hayır dua	hayır dua	hayır dua
ıslak karga	ıslak karga	ıslakkarga	ıslakkarga	ıslak karga
Kahraman Maraş	Kahraman Maraş	Kahramanmaraş	Kahramanmaraş	Kahramanmaraş
kara borsa	kara borsa	kara borsa	kara borsa	karaborsa
karnı tok	karnı tok	karnitok	karnitok	karnı tok
kayın baba	kayın baba	kayınbaba	kayınbaba	kayınbaba
kuru sıkı	kuru sıkı	kurusıkı	kurusıkı	kurusıkı
Küçük Çekmece (ilçe)	Küçük Çekmece	Küçükçekmece	Küçükçekmece (ilçe)	Küçükçekmece
milletler arası	milletler arası	milletlerarası	milletlerarası	milletlerarası
Molotof kokteyli	Molotof kokteyli	molotofkokteyli	molotofkokteyli	molotofkokteyli
X	morkaraman	mor karaman	mor karaman	morkaraman
mor salkım	Morsalkım	mor salkım	mor salkım	morsalkım
Mustafa Kemalpaşa (ilçe)	Mustafa Kemalpaşa (ilçe)	Mustafakemalpaşa (ilçe)	Mustafakemalpaşa (ilçe)	Mustafakemalpaşa
on iki telli	on iki telli	onikitelli	onikitelli	onikitelli
soy kırımı	soy kırımı	soy kırım	soykırım	soykırım
su aygırı	su aygırı	suaygırı	suaygırı	su aygırı
sulu gözlü	sulu gözlü	sulugözlü	sulugözlü	sulu gözlü
Şanlı Urfa	Şanlı Urfa	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Şanlıurfa
X	yedi altmış beşlik	yedialtmışbeşlik	yedialtmışbeşlik	yedialtmışbeşlik
yüksek okul	yüksek okul	yüksekokul	yüksekokul	yüksekokul
yüksek öğrenim	yüksek öğrenim	yükseköğrenim	yükseköğrenim	yükseköğrenim
zil zurna	zil zurna	zilzurna	zilzurna	zilzurna

Birleşik sözcüklerin bitişik ya da ayrı yazımına bağlı olarak ortaya çıkan söz konusu değişikliklerde kalıplaşmanın etkisi görülmektedir.

3. Batı Kökenli Alıntı Sözcüklerin Yazımındaki Değişiklikler

Tanzimat'la birlikte yüzünü Batı'ya çeviren Türk aydını, bilim ve tekniğin yanı sıra dilde de Batı etkisine girer. Recai-zâde Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası* adlı yapıtında Bihruz Bey'in dilinden dökülen "Ne bayağı kadın!.. Yazık ekipaja! O da bir şey değil a... zati modası geçmiş!.. [...] Öyle ordiner insanlar kendileri gibi insanlara meyleder. Se natürel, lâkin domaj vualâ ün bote mal plase! Si se -tün bote par egzempl!" (Ekrem, t.y., s. 25) sözler dilde Batı hayranlığının bir göstergesidir. Dillerin birbirlerinden etkilenmesi ve sözcük alışverişinde bulunması doğaldır. "Bütün dillerde alıntı kelimeler olduğu gibi bizim dilimizde de olacaktır. Ancak bu gerçeklik, dilimizin kapılarını yabancı etkilere sonuna kadar açmak ve yabancılaşmaya karşı tedbir almamak anlamına gelmez" (Türk Dil Kurumu, 1995, s. 10). Dilimizde karşılığı bulunduğu hâlde inatla alıntı sözcük kullanmayı yeğlemek ana dili bilinçsizliğini gösterir.

Dilimizde Batı kökenli pek çok sözcük bulunmaktadır. Bu sözcüklerin yazımındaki sorun, Türkçe söylenişlerinin mi, orijinal biçimlerinin mi esas alınacağından kaynaklanmaktadır. Örneğin Fransızca kökenli *dedektif*, *dedektör*, *kampüs*, *virtüöz* ve *silüet* sözcükleri 1996 ve 2000 yıllarında yayımlanan *İmlâ Kılavuzu*'nda *detektif*, *detektör*, *kampus*, *virtüoz*, *siluet* yazımıyla gösterilmiştir. Öyle ki, *dedektif* sözcüğünün yazımına ilişkin "Kendi hesabıma benim en sinirlendiğim, en de çok gördüğüm o tür sözcük 'dedektif'. [...] Halk frenklerin detektif sözcüğüne 'dedektif' diye ak sakallı bir çeşni veriyorsa, TRT'nin ve basının görevi ona doğrusunu öğretmek ya da yerli karşılığını üretmektir" (Erduran, 1990, s. 60) düşüncesi günümüzde geçerlik arz etmemektedir. Türkçenin söylenişine uygun olmayan *detektif* yazımı artık kabul görmemektedir. 2005, 2009 ve 2012 yıllarında yayımlanan *Yazım Kılavuzu*'nda bu sözcüklerin yazımı *dedektif*, *dedektör*, *kampüs*, *virtüöz* ve *silüet* olarak değiştirilmiştir. İlkin orijinal biçimleriyle yazımı yeğlenen bu sözcükler yerini zamanla Türkçe söyleniş esasına bırakmıştır. "Yabancı kelimelerin ve yabancı özel isimlerin yazımında yegâne kural şu olmalıdır: Yabancı kelimeler, özel isimler de dahil, okundukları gibi yazılırlar!" (Develi, 2008, s. 184). Dolayısıyla, Türkçe söylenişe uygun olmayan *kampusü*, *kampuse* yazımlarının terk edilip *kampüsü*, *kampüse* yazımlarının esas alınması daha uygundur. Yazımda Fransızca *kampüs* sözcüğü yerine Türkçe *yerleşke* sözcüğünü kullanmak esasında daha doğru olacaktır. Çünkü "otomobil in, at hırsızlığı out' gibi yarı Türkçe, yarı İngilizce cümleler; 'distribütör tarafından düzenlenen test drive ve piknik' gibi tuhaf ifadelerle her gün karşılaşır olduk" (Türk Dil Kurumu, 1995, s. 10). Yazım kılavuzlarımızda alıntı sözcüklerin yazımında sürekli değişiklikler yapılmasının etkin çözümü bu sözcüklerin yerine

Türkçelerini kullanmak olacaktır.

Aşağıdaki alfabetik listede yazımı değişen Batı kökenli alıntı sözcüklerden örnekler yer almaktadır:

1996	2000	2005	2009	2012
aküpunktür	aküpunktür	Akupunktur	akupunktur	akupunktur
ambülâns	ambülâns	Ambulans	ambulans	ambulans
amnios suyu	amnios suyu	amniyon sıvısı	amniyon sıvısı	amniyon sıvısı
antrkot	antrkot	Antrikot	antrikot	antrikot
X	barkot	Barkod	barkod	barkod
X	biokütle	Biyokütle	biyokütle	biyokütle
<i>by-pass</i>	<i>by-pass</i>	Baypas	baypas	baypas
X	<i>by-pass ameliyatı</i>	baypas ameliyatı	baypas ameliyatı	baypas ameliyatı
cokey	jokey	Jokey	jokey	jokey
detektif	detektif	Dedektif	dedektif	dedektif
detektör	detektör	Dedektör	dedektör	dedektör
ensülin	ensülin	İnsülin	insülin	insülin
etioloji	etioloji	Etiyoloji	etioloji	etioloji
firkateyn	firkateyn	Fırkateyn	fırkateyn	fırkateyn
flüor	flüor	Flor	flor	flor
flüoresan lâmba	flüoresan lâmba	floresan lâmba	floresan lamba	floresan lamba
flüoresans	flüoresans	Floresans	floresans	floresans
flüorşıl	flüorşıl	Florişıl	florişıl	florişıl
flüorin	flüorin	Florin	florin	florin
flüorür	flüorür	Florür	florür	florür
fosseptik	fosseptik	Fosseptik	foseptik	foseptik
früktoz	früktoz	Früktoz	fruktoz	fruktoz
gamaglobülin	gamaglobülin	gama globülin	gama globulin	gamaglobülin
iskonto	iskonto	İskonto	iskonto	iskonto
iskota	iskota	İskota	iskota	iskota
ipnotize	ipnotize	Hipnotize	hipnotize	hipnotize
ipnotizma	ipnotizma	Hipnotizma	hipnotizma	hipnotizma
ipnoz	ipnoz	Hipnoz	hipnoz	hipnoz
kampus	kampus	Kampüs	kampüs	kampüs
kaparo	kaparo	Kaparo	kapora	kapora
kırtıpiyos	kırtıpiyos	Kırtıpiyoz	kırtıpiyoz	kırtıpiyoz
kolibasıl	kolibasıl	Kolibasili	koli basili	koli basili
konektör	konektör	Konnektör	konnektör	konnektör
manüel	manüel	Manuel	manuel	manuel
mineralog	mineralog	Minerolog	minerolog	minerolog
mineraloji	mineraloji	Mineroloji	mineroloji	mineroloji
mister	mister	Mistir	mistir	X
X	motamo çeviri	motamot çeviri	motamot çeviri	motamot çeviri
mönü	mönü	Menü	menü	menü
X	mültimedya	Multimedya	multimedya	multimedya
mütiplaks	mütiplaks	Mütiplaks	multipleks	multipleks
ohm	ohm	Om	om	om
ontojenez	ontojenez	ontogenez	ontogenez	ontogenez
oparlör	oparlör	hoparlör	hoparlör	hoparlör
X	öro	avro	avro	avro
pantomim	pantomim	pandomim	pandomim	pandomim
partenogenez	partenogenez	partenogenez	partenogenez	partenogenez
X	Richter ölçeği	Rihter ölçeği	Rihter ölçeği	Rihter ölçeği
ritm	ritm	ritim	ritim	ritim
ropdöşambr	ropdöşambr	ropdöşambır	ropdöşambır	ropdöşambır
sakaro	sakaro	sakkaro	sakkaro	sakkaro
saksofon	saksofon	saksafon	saksafon	saksafon
siluet	siluet	silüet	silüet	silüet
simültane	simültane	simultane	simultane	simultane
sodyum flüorit	sodyum flüorit	sodyum florit	sodyum florit	sodyum florit
sömestr	sömestr	sömestir	sömestir	sömestir
spagheti	spagheti	spagetti	spagetti	spagetti
stereotipi	stereotipi	stereotip	stereotip	stereotip
sübjektif	sübjektif	subjektif	subjektif	subjektif
supanglez	supanglez	supangle	supangle	supangle

şanjman	şanjman	şanzıman	şanzıman	şanzıman
şifoniyer	şifoniyer	şifonyer	şifonyer	şifonyer
tabldot	tabldot	tabildot	tabildot	tabildot
terorist	terorist	terörist	terörist	terörist
terorizm	terorizm	terörizm	terörizm	terörizm
X	toponim	toponimi	toponimi	toponimi
torpidobot	torpidobot	torpido bot	torpido bot	torpido bot
ültramodern	ültramodern	ultramodern	ultramodern	ultramodern
ültrason	ültrason	ultrason	ultrason	ultrason
ültraviyole	ültraviyole	ultraviyole	ultraviyole	ultraviyole
ürbanizm	ürbanizm	urbanizm	urbanizm	urbanizm
virtüöz	virtüöz	virtüöz	virtüöz	virtüöz

4. Doğu Kökenli Alıntı Sözcüklerin Yazımındaki Değişiklikler

Türkçe, Arapça ve Farsçaya binlerce sözcük verdiği gibi bu dillerden de pek çok sözcük almıştır. Diller arasında sözcük alışverişinin olması son derece doğaldır. Nitekim, “dokuzuncu yüzyıldan on dokuzuncu yüzyıla kadar Arapça ve Farsça kitaplar, Türk aydınlarına eskiden kendi dillerinde bulunmayan düşünceleri ve duyguları öğretmiştir. Bin yıl Türklere kaynaklık eden bu eserlerin dilinin Türk dili üzerine etki etmemesi imkânsızdır” (Özkan, 2010, s. 132). Bu bakımdan, neredeyse bin yıllık bir etkileşim sonucunda dilimize Arapça ve Farsçadan geçmiş pek çok sözcük bulunmaktadır.

Yazım kılavuzlarımızda Arapça ve Farsça sözcüklerin yazımında da değişikliklere sıkça rastlanmaktadır. Örneğin *ahlakiyat*, *arakiye*, *faikiyet*, *mutlakiyet*, *sevkülceş* sözcüklerinin özgün yazımlarında kalın k (kaf/ك) kullanıldığından bu sözcükler 1996 ve 2000 yıllarında yayımlanan *İmlâ Kılavuzu*'nda *ahlâkiyat*, *arakiye*, *faikiyet*, *mutlakiyet*, *sevkulceş* biçiminde gösterilmiştir. 2005, 2009 ve 2012 yıllarında yayımlanan *Yazım Kılavuzu*'nda *ahlakiyat*, *arakiye*, *faikiyet*, *mutlakiyet*, *sevkülceş* yazımı yeğlenmiştir. Arapçada *mülk* sözcüğünün çoğul biçimi olan ve sonunda ince k (kef/ك) bulunan *emlâk* sözcüğüne getirilen meslek yapma eki (-ci) de yazımda değişikliğe gidilmesine yol açmıştır. 1996 ve 2000 yıllarında yayımlanan *İmlâ Kılavuzu*'nda *emlâkçi* olarak yazılan sözcük 2005, 2009 ve 2012 yıllarında yayımlanan *Yazım Kılavuzu*'nda *emlakçi* yazımıyla gösterilmiştir.

Arapça aslı *cüzâm* olan ve “insan vücûdunda onulmayan çibanlar ve yaralar meydana getiren miskin hastalığı” (Devellioğlu, 2000) olarak tanımlanan *cüzzam* sözcüğü, 1996 ve 2000 yıllarında yayımlanan *İmlâ Kılavuzu*'nda *cüzam* yazımıyla gösterilmiştir. 2005, 2009 ve 2012 yıllarında yayımlanan *Yazım Kılavuzu*'nda *cüzzam* yazımı yeğlenmiştir. Aynı durum Arapça aslı *zuccaciye* olup “camdan yapılmış (eşya)” (Parlatır, 2012) anlamına gelen *zuccaciye* sözcüğünün yazımı için de geçerlidir.

Doğu kökenli alıntı sözcüklerin yazımı konusunda düşünce ayrılıklarının geçmişten günümüze uzandığını gösteren şu tespit oldukça önem arz etmektedir:

[...] Arapça ve Farsça alıntı sözlerin Türkçede kullanıldıkları biçimde değil, aslına uygun biçimlerde yazılması ve söylenmesi gerektiğinin savunulduğu bir başka düşünce daha ortaya çıkmıştı. ‘Fesahatçiler’ adıyla anılan bu düşüncedekiler, yıllardır Türkçede kullanılırken Türkçenin ses ve biçim özelliklerine uymuş sözlerin özgün biçimleriyle kullanılması gerektiğini yazılarında işliyorlardı. Fesahatçilere göre *ıştah*, *beyhude*, *tercüme* sözleri birer galat idi, yani yanlıştı. Bunlar Türkçede bozulmuştu, sözlerin doğruları Arapçadaki özgün biçimleri olan *ıştiha*, *bihude*, *terceme* idi (Akalin, 2011, s. 5-6).

Aşağıdaki alfabetik listede yazımı değişen Doğu kökenli alıntı sözcüklerden örnekler yer almaktadır:

1996	2000	2005	2009	2012
ahlâkiyat	ahlâkiyat	ahlakiyat	ahlakiyat	ahlakiyat
Allahüâlem	Allahüâlem	Allahualem	Allahualem	Allahualem
X	Allahütealâ	Allahuteala	Allahuteala	Allahutaala
arakiye	arakiye	arakiye	arakiye	arakiye
asgarımüşterek	asgarımüşterek	asgari müşterek	asgari müşterek	asgari müşterek
beraatizimmet	beraatizimmet	beraatizimmet	beraatizimmet	beraatizimmet
cemaziyülâhır	cemaziyülâhır	cemaziyelahir	cemaziyelahir	cemaziyelahir
cemaziyülevvel	cemaziyülevvel	cemaziyevvel	cemaziyevvel	cemaziyevvel
cüzam	cüzam	cüzzam	cüzzam	cüzzam
emlâkçi	emlâkçi	emlakçi	emlakçi	emlakçi
evlâdüiyal	evlâdüiyal	evladüiyal	evladüiyal	evladüiyal
faik,-kı	faik,-kı	faik,-ki	faik,-ki	faik
faikiyet	faikiyet	faikiyet	faikiyet	faikiyet

fehameflû	fehameflû	fehamefli	fehamefli	fehamefli
fesuphanallah	fesuphanallah	fesüphanallah	fesüphanallah	fesüphanallah
hasbihâl	hasbihâl	hasbihâl	hasbihâl	hasbihâl
hayrülhalef	hayrülhalef	hayrulhalef	hayrulhalef	hayrulhalef
helâl hoş olsun	helâl hoş olsun	helalühoş	helalühoş	helalühoş
hulâsa	hulâsa	hülasa	hülasa	hülasa
hulya	hulya	hülya	hülya	hülya
huzme	huzme	hüzme	hüzme	hüzme
ıstırap	ıstırap	ıstırap	ıstırap	ızdırap
ızbandut	ızbandut	ızbandut	ızbandut	ızbandut
istifra	istifrağ	istifra	istifra	istifra
ızazüikram	ızazüikram	ızazuikram	ızazuikram	ızazuikram
kelimeişahadet	kelimeişahadet	kelimeişahadet	kelimeişahadet	kelimeişahadet
Kur'anıkerim	Kur'anıkerim	Kur'an-ı Kerim	Kur'an-ı Kerim	Kur'an-ı Kerim
lâfügüzaf	lâfügüzaf	lafügüzaf	lafügüzaf	lafügüzaf
lâkayt	lâkayt	lakayıt	lakayıt	lakayıt
lâklâkiyat	lâklâkiyat	laklakiyat	laklakiyat	laklakiyat
loğusa	loğusa	lohusa	lohusa	lohusa
malihulya	malihulya	malihülya	malihülya	malihülya
[melül] X	melül mahzun	melul mahzun	melul mahzun	melul mahzun
menşe şahadetnamesi	menşe şahadetnamesi	menşe şahadetnamesi	menşe şahadetnamesi	menşe şahadetnamesi
mezraa	mezraa	mezra	mezra	mezra
mubayaa	mubayaa	mübayaa	mübayaa	mübayaa
mutlakiyet	mutlakiyet	mutlakiyet	mutlakiyet	mutlakiyet
muvaflakiyet	muvaflakiyet	muvaflakiyet	muvaflakiyet	muvaflakiyet
müntahabat	müntahabat	müntehabat	müntehabat	müntehabat
müntahap	müntahap	müntehap	müntehap	müntehap
müttefikan	müttefikan	müttefiken	müttefiken	müttefiken
nafia	nafia	nafia	nafia	nafia
nişadır	nişadır	nişadır	nişadır	nişadır
nişadır kaymağı	nişadır kaymağı	nişadır kaymağı	nişadır kaymağı	nişadır kaymağı
rebiyülâhır	rebiyülâhır	rebiyülahir	rebiyülahir	rebiyülahir
rızık	rızık	Rızık	rızık	rızık
X	rikabdar	rikaptar	rikaptar	X
rübap	rübap	rebap	rebap	rebap
seneikebire	seneikebire	seneikebise	seneikebise	seneikebise
sevkulceyş	sevkulceyş	sevkülceyş	sevkülceyş	sevkülceyş
suphanallah	suphanallah	süphanallah	süphanallah	süphanallah
şahadet	şahadet	şehadet	şehadet	şehadet
X	takiyye	takiye	takiye	takiye
tekel bayii	tekel bayii	tekel bayisi	tekel bayisi	tekel bayisi
tenkiye	tenkiye	tenkiye	tenkiye	tenkiye
ülûhiyet	ülûhiyet	uluhiyet	uluhiyet	uluhiyet
vecit	vecit	Vect	vect	vect
zevkusefa	zevkusefa	zevküsefa	zevküsefa	zevküsefa
zücaciye	zücaciye	züccaciye	züccaciye	züccaciye

4.1. Kesme İşaretinin Kullanımına Bağlı Olarak Yazımı Değişen Sözcükler

Dilimize Arapçadan geçmiş sözcüklerin yazımı konusunda bir diğer değişiklik de hemze (')/(ء) ve 'ayn (')/(ع) harflerinin kesme işaretiyle gösterilmesinde görülür. "Bir hadisin çıkış şeceresi, naklediliş silsilesi, gelenek" (Parlatır, 2012) anlamlarına gelen *anane* sözcüğü ile "yiğitlik, cesaret, atılganlık, korkmayarak ileri atılma" (Parlatır, 2012) anlamlarına gelen *cüret* sözcüğü, 1996 ve 2000 yıllarında yayımlanan *İmlâ Kılavuzu*'nda *an'ane* ve *cür'et* yazımlarıyla gösterilmiştir. Orijinalinde hemze (ء) bulunan bu sözcükler 2005, 2009 ve 2012 yıllarında yayımlanan *Yazım Kılavuzu*'nda kesme işareti olmadan *anane* ve *cüret* yazımlarıyla gösterilmiştir. İçerisinde 'ayn (')/(ع) harfi bulunan *izan*, *kıta*, *kura*, *vaka*, *vüsat* sözcüklerinin yazımında da söz konusu değişiklik görülmektedir.

Aşağıdaki alfabetik listede kesme işaretine dayalı olarak yazımı değişen Doğu kökenli alıntı sözcüklerden örnekler yer almaktadır:

1996	2000	2005	2009	2012
an'ane	an'ane	anane	anane	anane
cür'et	cür'et	cüret	cüret	cüret
fer'î	fer'î	ferî	ferî	ferî
hal'etme	hal'etme	haletme	haletme	haletme
hil'at	hil'at	hilat	hilat	hilat
ihtiram kıt'ası	ihtiram kıt'ası	ihtiram kıtası	ihtiram kıtası	ihtiram kıtası
iş'ar	iş'ar	işar	işar	işar
iz'aç	iz'aç	izaç	izaç	izaç
iz'an	iz'an	izan	izan	izan
kat'î	kat'î	kati	kati	kati
kat'iyen	kat'iyen	katiyen	katiyen	katiyen
kıt'a	kıt'a	kıta	kıta	kıta
kur'a	kur'a	kura	kura	kura
mef'ul	mef'ul	meful	meful	meful
mel'anet	mel'anet	melanet	melanet	melanet
mel'un	mel'un	melun	melun	melun
mer'i	mer'i	meri	meri	meri
mes'ul	mes'ul	mesul	mesul	mesul
mes'ut	mes'ut	mesut	mesut	mesut
nez'etmek	nez'etmek	nezetmek	nezetmek	nezetmek
ric'at	ric'at	ricat	ricat	ricat
rik'a	rik'a	rika	rika	rika
sun'î	sun'î	suni	suni	suni
sür'at	sür'at	sürat	sürat	sürat
şer'an	şer'an	şeran	şeran	şeran
şer'î	şer'î	şeri	şeri	şeri
tel'in	tel'in	telin	telin	telin
vak'a	vak'a	vaka	vaka	vaka
vüs'at	vüs'at	vüsat	vüsat	vüsat

5. Sese Bağlı Olarak Yazımı Değişen Sözcükler

Doğu kökenli alıntı sözcüklerin yazımında ses olaylarına bağlı olarak birçok değişiklik görülür. Bu değişikliklerin nedeni Türkçenin Arapça ve Farsçanın aksine vokal zenginliğine sahip bir dil olmasından kaynaklanmaktadır. Farsça zehir sözcüğüyle kurulan ve “tatlı sulara yaşayan, beyaz çiçekli, yürek biçimi yapraklı bir tür süs bitkisi” (Türk Dil Kurumu, 2011) anlamındaki *kurbağazehri*, *kurbağazehrigiller* birleşik sözcüklerinin yazımları da ünlü düşmesine bağlı olarak değişmiştir. 1996 yılındaki *İmlâ Kılavuzu*'nda *kurbağa zehiri*, *kurbağa zehirigiller* biçimiyle ayrı yazılan bu birleşik sözcük, 2000 yılındaki *İmlâ Kılavuzu*'nda bitişik yazılarak *kurbağazehiri*, *kurbağazehrigiller* olarak gösterilmiştir. 2005, 2009 ve 2012 yıllarındaki *Yazım Kılavuzu*'ndaysa ünlü düşmesine bağlı olarak bu sözcükler *kurbağazehri*, *kurbağazehrigiller* yazımıyla gösterilmiştir.

“Zorla el koyma, alma, kapma ve kaçırma, zabt” (Parlatır, 2012) anlamına gelen Arapça *gasb* sözcüğüyle, “çalışıp kazanma, alma, elde etme, edinme, kazanma” (Parlatır, 2012) anlamına gelen *kesb* sözcüğünün Türkçenin ses kurallarına uydurularak *gasp*, *kesp* yazımıyla yardımcı eylemle birleşmesi ya da ötümsüzleşmesi sonucu yazımlarında değişikliğe gidilir. 2005, 2009 ve 2012 yıllarındaki *Yazım Kılavuzu*'ndaki ötümsüzleşme *gasbetmek* ve *kesbetmek* yazımlarını ortaya çıkarırken 1996 ve 2000 yıllarındaki *İmlâ Kılavuzu*'ndaysa her iki madde *gasp etmek*, *kesp etmek* biçiminde ayrı yazılarak gösterilmiştir.

İncelenen yazım kılavuzlarında Batı kökenli yalnızca iki maddenin yazımında sese bağlı değişim görülmüştür. 1996 yılındaki *İmlâ Kılavuzu*'nda yer almayan, 2000 yılındaki *İmlâ Kılavuzu*'nda *Richter ölçeği* yazımıyla verilen ad öbeği; 2005, 2009 ve 2012 yıllarındaki *Yazım Kılavuzu*'ndaysa *Rihter ölçeği* yazımıyla gösterilmiştir. Fransızcada ‘*turquoise*’ olarak yer alan *turkuaz* sözcüğünün yazımı 1996 ve 2000 yıllarında yayımlanan *İmlâ Kılavuzu*'nda *türkuaz* biçiminde gösterilirken 2005 ve sonrası yazım kılavuzlarında bu sözcük ses değişimine gidilerek *turkuaz* olarak yer almıştır.

Yazım kılavuzlarında sese bağlı olarak ilçe, il, ülke ve medeniyet adlarının yazımında da değişiklikler göze çarpmaktadır. Örneğin, Türk Dil Kurumunun 1996 ve 2000'de yayımlanan *İmlâ Kılavuzu*'nda *Arapkir*, *Doğubayazıt*, *Etimesgut* yazımıyla yer alan ilçe adları, 2005, 2009 ve 2012'de yayımlanan

Yazım Kılavuzu'nda *Arapgir*, *Doğubeyazıt*, *Etimesgut* yazımıyla gösterilmektedir. 1996 ve 2000'de *Küveyt* ve *Sumer* yazımıyla gösterilen ülke ve medeniyet adları da 2005'ten itibaren *Kuveyt* ve *Sümer* yazımıyla gösterilmektedir.

Aşağıdaki alfabetik listede sese bağlı olarak yazımı değişen sözcüklere örnekler yer almaktadır:

1996	2000	2005	2009	2012
Arapkir (ilçe)	Arapkir (ilçe)	Arapgir	Arapgir	Arapgir
çakırkeyf	çakırkeyf	çakırkeyif	çakırkeyif	çakırkeyif
Doğubayazıt (ilçe)	Doğubayazıt (ilçe)	Doğubeyazıt (ilçe)	Doğubeyazıt (ilçe)	Doğubeyazıt (ilçe)
ehlibeyit	ehlibeyit	ehlibeyt	ehlibeyit	ehlibeyit
X	ehlikeyf	ehlikeyif	ehlikeyif	ehlikeyif
Etimesğut (ilçe)	Etimesğut (ilçe)	Etimesgut (ilçe)	Etimesgut (ilçe)	Etimesgut (ilçe)
gasp etmek	gasp etmek	gasbetmek	gasbetmek	gasbetmek
kesp etmek	kesp etmek	kesbetmek	kesbetmek	kesbetmek
kurbağa zehiri	kurbağazehiri	kurbağazehri	kurbağazehri	kurbağazehri
kurbağa zehirigiller	kurbağazehirigiller	kurbağazehrigiller	kurbağazehrigiller	kurbağazehrigiller
Küveyt	Küveyt	Kuveyt	Kuveyt	X
Küveytli	Küveytli	Kuveytli	Kuveytli	Kuveytli
rızk	rızk	rızık	rızık	rızık
X	Richter ölçeği	Rihter ölçeği	Rihter ölçeği	Rihter ölçeği
Sumer	Sumer	Sümer	Sümer	Sümer
Sumerce	Sumerce	Sümerce	Sümerce	Sümerce
Sumerolog	Sumerolog	Sümerolog	Sümerolog	Sümerolog
türkuaz	türkuaz	Turkuaz	Turkuaz	turkuaz
yetki gasbı	yetki gaspı	yetki gasbı	yetki gasbı	yetki gasbı

6. Kısa Çizgi (-) nin Kullanımına Bağlı Olarak Yazımı Değişen Sözcükler

Yazım kılavuzlarında birkaç maddenin yazımında kısa çizginin kullanımına bağlı değişiklik görülmektedir. 1996 ve 2000 yıllarında yayımlanan *İmlâ Kılavuzu*'nda *bağ fiil*, *Kur'anikerim* yazımıyla gösterilen birleşik sözcüklerin arasına 2005, 2009 ve 2012 yıllarında yayımlanan *Yazım Kılavuzu*'nda kısa çizgi (-) getirilmiş ve bu sözcüklerin yazımı *bağ-fiil*, *Kur'an-ı Kerim* olarak değiştirilmiştir. Söz konusu değişikliğin tersi bir durum 1996 ve 2000 yıllarında yayımlanan *İmlâ Kılavuzu*'nda kısa çizgi kullanılarak yazılan *by-pass*, *by-pass ameliyatı* gibi Batı kökenli alıntı sözcüklerde göze çarpmaktadır. Nitekim 2005, 2009 ve 2012 yıllarında yayımlanan *Yazım Kılavuzu*'nda kısa çizginin kaldırılmasıyla bu sözcükler *baypas*, *baypas ameliyatı* yazımlarıyla gösterilmektedir.

Aşağıdaki alfabetik listede kısa çizginin kullanımına bağlı olarak görülen değişiklikler yer almaktadır:

1996	2000	2005	2009	2012
Ahdiatik	Ahdiatik	Ahd-i Atik	Ahd-i Atik	Ahd-i Atik
Ahdicedit	Ahdicedit	Ahd-i Cedit	Ahd-i Cedit	Ahd-i Cedit
bağ fiil	bağ fiil	bağ-fiil	bağ-fiil	bağ-fiil
<i>by-pass</i>	<i>by-pass</i>	baypas	baypas	baypas
X	<i>by-pass ameliyatı</i>	baypas ameliyatı	baypas ameliyatı	baypas ameliyatı
Kur'anikerim	Kur'anikerim	Kur'an-ı Kerim	Kur'an-ı Kerim	Kur'an-ı Kerim

7. Büyük-Küçük Harf Kullanımına Bağlı Olarak Yazımı Değişen Sözcükler

İncelenen yazım kılavuzlarında dikkati çeken önemli değişikliklerden birini de sözcüklerin yazımında sürekli değişiklik gösteren büyük-küçük harf kullanımı oluşturmaktadır. "Palamut balığının eti lezzetli olan küçüğü" (Türk Dil Kurumu, 2011) olarak tanımlanan *Çingene palamudu* ad öbeğinin yazımındaki değişiklikler özel adların yazımı konusundaki tutarsızlığı gözler önüne serer. 1996 ve 2000'de yayımlanan *İmlâ Kılavuzu*'nda *Çingene palamudu* biçiminde büyük harfle yazılan söz konusu ad öbeğinin yazımı 2005 ve 2009 yıllarında yayımlanan *Yazım Kılavuzu*'nda *çingene palamudu* biçiminde küçük harfle gösterilmiş ve 2012 yılında yayımlanan -hâlihazırda kullanılan son baskı- *Yazım Kılavuzu*'nda ise yeniden büyük harfle *Çingene palamudu* biçiminde gösterilmiştir. Yine, "Yeşile çalan mavi renkte değerli bir taş, turkuaz mavisi, turkuaz yeşili, firuze" (Türk Dil Kurumu, 2011) tanımıyla sözlükte yer alan *türkuaz* sözcüğü 1996 ve 2000'de yayımlanan *İmlâ Kılavuzu*'nda küçük harfle *türkuaz* yazımıyla yer alırken 2005 ve 2009 yıllarında yayımlanan *Yazım Kılavuzu*'nda *Turkuaz* olarak -ses ve büyük harf değişimi göstererek- verilmiş ve 2012 yılında yayımlanan *Yazım Kılavuzu*'nda ise

yeniden küçük harfle yazılarak *turkuaz* biçiminde gösterilmiştir.

1996 ve 2000'de yayımlanan *İmlâ Kılavuzu*'nda özel ad öbeğinden oluşan bitki, meyve ve kuş adları özel adla başlamalarına rağmen *ebucehil karpuzu*, *idris otu*, *ishak kuşu* biçiminde gösterilmiştir. 2005, 2009 ve 2012'de yayımlanan *Yazım Kılavuzu*'ndaysa bu öbekler *Ebucehil karpuzu*, *İdris otu*, *İshak kuşu* yazımıyla verilmiştir.

Yine, 1996 ve 2000'de *Gazi Antep*, *Kahraman Maraş*, *Şanlı Urfa* yazımıyla gösterilen, birleşik sözcükten oluşan il adları da 2005'ten itibaren *Gaziantep*, *Kahramanmaraş*, *Şanlıurfa* biçiminde bitişik ve tamlananı küçük harfle yazılarak kılavuzda yer almıştır.

Aşağıdaki alfabetik listede büyük-küçük harf kullanımına göre yazımı değişen sözcüklere örnekler yer almaktadır:

1996	2000	2005	2009	2012
Âdem elması	Âdem elması	âdemelması	âdemelması	âdemelması
Âdem evlâdı	Âdem evlâdı	âdem evladı	âdem evladı	âdem evladı
ak yıldız	ak yıldız	Ak Yıldız	Ak Yıldız	Ak Yıldız
X	Ala Yuntlu	Alayuntlu	Alayuntlu	Alayuntlu
X	Amerika üzümü	amerikaüzümü	amerikaüzümü	Amerikan üzümü
X	bakanlar kurulu	Bakanlar Kurulu	Bakanlar Kurulu	Bakanlar Kurulu
batı bloku	batı bloku	Batı Bloku	Batı Bloku	Batı Bloku
birinci çağ	birinci çağ	Birinci Çağ	Birinci Çağ	Birinci Çağ
burçlar kuşağı	burçlar kuşağı	Burçlar Kuşağı	Burçlar Kuşağı	Burçlar Kuşağı
buzul çağı	buzul çağı	Buzul Çağı	Buzul Çağı	Buzul Çağı
Büyük Çekmece (ilçe)	Büyük Çekmece (ilçe)	Büyükçekmece	Büyükçekmece (ilçe)	Büyükçekmece
çalap	çalap	Çalap	Çalap	Çalap
Çerkez tavuğu	Çerkez tavuğu	çerkeztavuğu	çerkeztavuğu	çerkeztavuğu
Çingene palamudu	Çingene palamudu	çingene palamudu	çingene palamudu	Çingene palamudu
doğu bilimci	doğu bilimci	Doğu bilimci	Doğu bilimci	Doğu bilimci
doğu bloku	doğu bloku	Doğu bloku	Doğu bloku	Doğu Bloku
doğulu	doğulu	Doğulu	Doğulu	Doğulu
dördüncü çağ	dördüncü çağ	Dördüncü Çağ	Dördüncü Çağ	Dördüncü Çağ
ebucehil karpuzu	ebucehil karpuzu	Ebucehil karpuzu	Ebucehil karpuzu	Ebucehil karpuzu
gang	gang	Gang	gang	gang
garbî	garbî	Garbî	Garbi	Garbi
garp	garp	Garp	Garp	Garp
garpçılık	garpçılık	Garpçılık	Garpçılık	Garpçılık
garpkârî	garpkârî	Garpkârî	Garpkârî	Garpkârî
garplı	garplı	Garplı	Garplı	Garplı
garplılaşma	garplılaşma	Garplılaşma	Garplılaşma	Garplılaşma
Gazi Antep	Gazi Antep	Gaziantep	Gaziantep	Gaziantep
Gazi Osmanpaşa (ilçe)	Gazi Osmanpaşa (ilçe)	Gaziosmanpaşa (ilçe)	Gaziosmanpaşa (ilçe)	Gaziosmanpaşa
X	genel ağ	Genel Ağ	Genel Ağ	Genel Ağ
X	gerze tavuğu	Gerze tavuğu	Gerze tavuğu	Gerze tavuğu
gökyolu (Samanyolu)	gökyolu (Samanyolu)	Gökyolu	Gökyolu	Gökyolu
X	güneş dil teorisi	Güneş Dil Teorisi	Güneş Dil Teorisi	Güneş Dil Teorisi
hacıaryolu (Samanyolu)	hacıaryolu (Samanyolu)	Hacıaryolu	Hacıaryolu	Hacıaryolu
hacıyolu (Samanyolu)	hacıyolu (Samanyolu)	Hacıyolu	Hacıyolu	Hacıyolu
halik,-kı	halik,-kı	Halik	Halik	Halik
idris otu	idris otu	İdris otu	İdris otu	İdris otu
ikinci çağ	ikinci çağ	İkinci Çağ	İkinci Çağ	İkinci Çağ
X	ikinci zaman	İkinci Zaman	İkinci Zaman	İkinci Zaman
ishak kuşu	ishak kuşu	İshak kuşu	İshak kuşu	İshak kuşu
[kabetaj] X	kabetaj bayramı	Kabetaj Bayramı	Kabetaj Bayramı	Kabetaj Bayramı
Kahraman Maraş	Kahraman Maraş	Kahramanmaraş	Kahramanmaraş	Kahramanmaraş
X	katalanca	Katalanca	Katalanca	Katalanca
X	kiril alfabesi	Kiril alfabesi	Kiril alfabesi	Kiril alfabesi
Küçük Çekmece (ilçe)	Küçük Çekmece	Küçükçekmece	Küçükçekmece (ilçe)	Küçükçekmece

Levanten	Levanten	levanten	levanten	levanten
maden devri	maden devri	Maden Devri	Maden Devri	Maden Devri
X	Mohs ölçeği	mohs ölçeği	mohs ölçeği	Mohs ölçeği
Molotof kokteyli	Molotof kokteyli	molotofkokteyli	molotofkokteyli	molotofkokteyli
Mustafa Kemalpaşa (ilçe)	Mustafa Kemalpaşa (ilçe)	Mustafakemalpaşa (ilçe)	Mustafakemalpaşa (ilçe)	Mustafakemalpaşa
Nemse	Nemse	nemse	nemse	Nemse
nevyunanîlik	nevyunanîlik	Nevyunanilik	Nevyunanilik	Nevyunanilik
pişekâr	pişekâr	Pişekâr	Pişekâr	Pişekâr
ren geyiği	ren geyiği	Ren geyiği	Ren geyiği	Ren geyiği
romanesk	romanesk	Romanesk	Romanesk	romanesk
Serendi	Serendi	serendi	serendi	serendi
seretan	seretan	Seretan	Seretan	Seretan (burç)
Şanlı Urfa	Şanlı Urfa	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Şanlıurfa
şarkiyat	şarkiyat	Şarkiyat	Şarkiyat	Şarkiyat
şarkiyatçı	şarkiyatçı	Şarkiyatçı	Şarkiyatçı	Şarkiyatçı
şarklı	şarklı	Şarklı	Şarklı	Şarklı
taş devri	taş devri	Taş Devri	Taş Devri	Taş Devri
türkuaz	türkuaz	Turkuaz	Turkuaz	turkuaz
üçüncü çağ	üçüncü çağ	Üçüncü Çağ	Üçüncü Çağ	Üçüncü Çağ
vandal	vandal	Vandal	Vandal	Vandal
vandalizm	vandalizm	Vandalizm	Vandalizm	Vandalizm
yeniçeri ocağı	yeniçeri ocağı	Yeniçeri Ocağı	Yeniçeri Ocağı	X

8. Sonuç ve Öneriler

Türk Dil Kurumunun yayımladığı yazım kılavuzlarında son yirmi beş yılda türlü değişikliğe gidildiği görülmüştür. Bu değişikliklerin temelinde dilimize Doğu ve Batı dillerinden geçmiş alıntı sözcükler yatmaktadır. Bu sözcüklerin yazımında kimi zaman Türkçenin söyleyiş özelliklerinin esas alınması kimi zaman da orijinal biçimlerinin korunarak yazılmaya çalışılması karışıklıklara yol açmaktadır. Nitekim yazım kılavuzlarındaki maddelerin yazımında sürekli değişikliklere gidilmesi Türkçenin eğitimi ve öğretiminde büyük sorunlar oluşturmaktadır. Yazımı değişen sözcükler konuşma ve yazmada karışıklıklara neden olmakta ve dilde tutarsızlığa aracılık etmektedir. Kendi içerisinde tutarlılığı olmayan söz konusu kılavuzların yanı sıra, ülkemizde daha birçok yayınevini -yazımları birbirini tutmayan- pek çok yazım kılavuzu bulunduğu da göz önüne alındığında Türkçenin yazımı konusunda bir karmaşa bulunduğu görülmektedir.

Dilde birliği sağlamak için öncelikle birleşik sözcüklerin yazımı konusunda bitişik-ayrı yazma sorunu belirgin kural ve açıklamalarla net bir şekilde ortadan kaldırılmalıdır. Bu sözcüklerin kalıplaşma sonucu mu, anlam değişmesi sonucu mu bitişik yazıldıkları belirlenerek yazımlarına standart bir ölçü getirilmelidir.

Yazım konusunda en ciddi sorunun yabancı sözcüklerden kaynaklandığı göz önünde bulundurulmalı ve Doğu-Batı kökenli alıntı sözcükler yerine Türkçe karşılıklar bulunmalı ve kullanılmalıdır. Türk Dil Kurumunca “dilimize yeni girmiş veya girmekte olan kelimelere karşı bazen yeni bir kelime bulunmakta, bazen de sözlüğümüzde var olan karşılıklar belirlenmektedir” (Türk Dil Kurumu, 1998, s. 2) denilerek oluşturulan *Yabancı Kelimelere Karşılıklar* başlıklı çalışmaların sayısı artırılmalıdır. *Kampus-kampüs, iskonto-iskonto, sübjektif-sübjektif* örneklerinde görüldüğü üzere yazım karmaşasının önüne ancak *yerleşke, indirim* ve *özel* gibi Türkçe karşılıklarla son verilebileceğinin farkında ve bilincinde olunmalıdır.

Yazımı noktasında pek çok sıkıntıyla karşılaştığımız Doğu kökenli alıntı sözcüklerde Türkçenin söyleyiş özellikleri göz önüne alınmalıdır. Yazımda sözcüğün aslındaki harfe (örneğin ince ya da kalın k) göre değil de Türkçe söyleyişe özen gösterilmelidir. Örneğin *emlakçı, mutlakiyet, faikiyet, tenkiye* yazımları yerine bu sözcüklerin Türkçe söyleyişe daha uygun olan *emlakçı, mutlakiyet, faikiyet, tenkiye* yazımları esas alınmalıdır.

Yine Doğu ve Batı kökenli alıntı sözcüklerin yazımında Türkçenin ses özellikleri esas alınmalıdır. Ses düşmesi, ötümsüzleşme... gibi ses olayları yazımı sıkıntılı sözcüklerde öncelikle dikkate alınmalıdır. Böylelikle yazımda *rızk-rızık, çakırkeyf-çakırkeyif, Richter ölçeği-Rihter ölçeği* ikilemi ortadan kaldırılabilir.

Büyük-küçük harf kullanımında ve özel adların yazımında tutarlı olunmalıdır. *Pişekâr, Vandal, Kiril alfabeti, Nevyunanilik, Rihter ölçeği, Hacıyolu, Ren geyiği* ve *İdris otu* örneklerinde görüldüğü üzere

ilçe, il ve ülke adlarının yazımının yanı sıra özel adla başlayan her türlü kişi, topluluk, uygarlık, akım, buluş, gök cismi, hayvan, bitki adı büyük harfle yazılmalıdır. Yazım sorunu Türkçenin eğitimi ve öğretimini olumsuz etkilemektedir. Bu karmaşayı ortadan kaldırmak ve gelecekte yayımlanacak kılavuzlarımızdaki yazım değişikliklerini en aza indirmek için başta Türk Dil Kurumu olmak üzere kurum ve kuruluşlara, dilcilere önemli görevler düşmektedir. Unutulmamalıdır ki, “ımlada birlik, dilde birlik demektir. Dilde birlik sağlanırsa eğitimde de birlik sağlanmış olur” (Zülfikar, 2009, s. 34).

Kaynakça

- Akalın, Ş.H. (2011). Yeni Lisan Hareketinin Yüzüncü Yılında Türkçe. *Türk Dili*, 715, Ankara: TDK.
- Aksan, D. (1996). *Türkçenin Sözcük Varlığı*. Ankara: Engin.
- Aksan, D. (1999). *Anlambilim*. Ankara: Engin.
- Aksan, D. (2004). *Dilbilim ve Türkçe Yazıları*. İstanbul: Multilingual.
- Alpay, N. (2007). *Türkçe Sorunları Kılavuzu*. İstanbul: Metis.
- Develi, H. (2008). *Dil Doktoru*. İstanbul: Kesit.
- Devellioğlu, F. (2000). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın.
- Erduran, R. (1990). Detektif! *Dil Tartışmalarında Gerçekler 1* içinde (s. 59-60). Ankara: TDK.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Özbay, M. (2011). Yazma Eğitiminde Noktalama ve İmla. Murat Özbay (Ed.), *Yazma Eğitimi* içinde (s. 177-193). Ankara: Pegem Akademi.
- Özkan, M. (2010). *İnsan İletişim ve Dil*. İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Parlak yıldız, H. (1995). İmla Kılavuzları Üzerine Bir İnceleme (T.D.K.'n[i]n Yayınları 1928-1993). Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Parlatır, İ. (2012). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Yargı.
- Recai-zâde Mahmut Ekrem. (t.y.). *Araba Sevdası*. İstanbul: İnkılâp.
- Topaloğlu, A. (1989). *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ötüken.
- Türk Dil Kurumu. (1995). *Yabancı Kelimelere Karşılıklar*. Ankara: TDK.
- Türk Dil Kurumu. (1996). *İmlâ Kılavuzu*. Ankara: TDK.
- Türk Dil Kurumu. (1998). *Yabancı Kelimelere Karşılıklar 2*. Ankara: TDK.
- Türk Dil Kurumu. (2000). *İmlâ Kılavuzu*. Ankara: TDK.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Yazım Kılavuzu*. Ankara: TDK.
- Türk Dil Kurumu. (2009). *Yazım Kılavuzu*. Ankara: TDK.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK.
- Türk Dil Kurumu. (2012). *Yazım Kılavuzu*. Ankara: TDK.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Zülfikar, H. (2009). *Doğru Yazma ve Konuşma Bilgileri 1*. Ankara: Zepa.